

ІХ МІЖНАРОДНИЙ СЛАВІСТИЧНИЙ КОЛОКВІУМ

(Львів, травень 2000 р.)

Цьогорічний форум українських славістів з участю зарубіжних вчених відбувся у Львівському національному університеті імені Івана Франка 23–24 травня. Відповідно до існуючої традиції, на перше пленарне засідання були винесені доповіді, що висвітлюють роль святих Кирила і Мефодія у поширенні християнства та розвитку слов'янської культури. У виступі **Л.Полюги** “Святі Кирило і Мефодій та українська культура” основна увага зосереджувалась на необхідності ґрунтовнішого вивчення наших культурних надбань у загальнослов'янському контексті. Передусім йшлося про те, щоб хрещення Русі розглядалося у взаємозв'язку з місіонерською і просвітницькою діяльністю святих Кирила і Мефодія. На думку доповідача, наші мовознавці повинні наполегливіше опрацьовувати старослов'янські книги української редакції, бо це дасть багатий матеріал для з'ясування взаємозв'язків старослов'янської й української мов. Окремого дослідження заслуговує тема “Зображення святих Кирила і Мефодія в українському іконописі”.

Велике зацікавлення в учасників колоквиуму викликала доповідь гості з м.Острави **В.Чехової** (Чехія) про маловідомі обставини запровадження християнства у Великій Моравії та про роль святих Кирила і Мефодія в його утвердженні і поширенні на сусідні країни, в тому числі на західні українські етнічні території. Власне ця обставина мала б більше враховуватися при вивченні процесу християнізації Русі–України. Чеська гостя **Л.Грабова** з м.Оломоуц зробила цікаву спробу проаналізувати філософську спадщину одного з солунських братів Костянтина (Кирила) Філософа порівняно з так званим каролінзьким ренесансом ІХ ст. і тим самим довести, що між “латинським” Заходом та “грецьким” Сходом були не тільки відмінності, а й подібності. У доповіді **О.Матюхіної** (Львів) “Християнізація слов'янського міфу про створення світу” показано, як у процесі християнізації слов'янських народів в результаті взаємодії християнства з народною культурою утворився комплекс апокрифічних легенд, переказів, пісень, в основі яких лежить язичницька міфологія, яка поступово християнізувалась. Автор на прикладі міфу про створення світу шляхом порівняння народних переказів простежує напрями християнізації, виділяє образи, ідеї, які прийшли з християнством, хоч були почерпнуті з язичницької міфології. На думку доповідача, шляхом аналізу процесу християнізації слов'янських міфів можна як реконструювати слов'янські міфи, так і встановити особливості утвердження, модифікації християнського світогляду в суспільній свідомості слов'янських народів.

Найближчими за проблематикою до пленарного засідання були доповіді, виголошені на секції “Міжслов'янські історико-культурні взаємини”. До речі, кількісно (13 доповідей) ця секція переважила усі інші. Домінуючою тут була тема зв'язків України зі своїми слов'янськими сусідами. У доповіді ще однієї чеської гості з Оломоуцького університету **І.Комендової** “Чехія і Галицько-Волинське князівство: діалог культур” відзначалося, що Галицько-Волинське князівство розташоване на важливому стику між Центральною та Східною Європою, а отже, змушене було жити у постійному контакті з католицьким світом, зі світом балтійського язичництва і сте-

пових етносів. Неминучість існування на стику різних культурних сфер спричинило надзвичайну відкритість і бажання галицько-волинського краю вести діалог з іншими культурами, про що яскраво свідчить аналіз картини життя різних етносів у Галицько-Волинському літописі. Чеські джерела (літописи, грамоти), навпаки, демонструють прірву поміж “правовірними” християнами, тобто католиками, і світом “язичників і схизматиків”. Через те чеська держава XIII ст. не стала партнером Галицько-Волинського князівства у діалозі між католицькою Центральною Європою і православною частиною Європи, що було зумовлено зовнішньополітичною орієнтацією чеських правителів лише на Захід. Натомість матеріал, наведений у доповіді **Ю.Ясиновського** (Львів), свідчить, що у сфері музичної культури зв’язки Галицько-Волинського князівства як з Чехією, так і Польщею були доволі активними, але вони, на жаль, ще належно не вивчені.

Огляд українсько-сербських книжкових зв’язків XIV ст. зробила **В.Фрис** (Львів). Доповідач простежила, з одного боку, вплив старосербських рукописів на українську книгу, а з другого – міграцію української книги (як рукописної, так і друкованої) у Сербії. **Н.Шалашна** (м.Слов’янськ) охарактеризувала значення видавничої діяльності Києво-Печерської лаври для інших слов’янських народів. У доповіді відзначається, що частина друкованої продукції Лаври цілеспрямовано розповсюджувалася за межами України, особливо серед православних слов’ян. **У.Мовна** (Львів) зупинилась на одному з фрагментів наукової спадщини П.Й.Шафарика, а саме на його розвідці “Про русалок” (1833), у якій широко використаний український етнографічний та фольклорний матеріал.

Велике зацікавлення викликала доповідь **Я.Мельник** (Львів), яка розглянула п’ятитомний корпус “Апокрифів і легенд з українських рукописів”, підготовлений І.Франком, порівняно з аналогічними слов’янськими збірниками. У доповіді відзначалося, що більшість рецензій та відгуків (польських, чеських, німецьких, французьких, російських) на це видання була схвальною. І лише окремі російські вчені, зокрема В.Істрін, висловили свій “осібний” погляд, звинувативши І.Франка у посяганні на “чуже” добро. Це пояснюється тим, що серед багатьох представників російської науки панує нічим не обґрунтована думка, що давня руська література належить не українцям, а росіянам.

У доповіді **В.Білоус** (Львів) наводилися цікаві відомості про народну культуру та побут населення Боснії, які містяться у спогадах українських волонтерів, що брали участь у визвольних змаганнях південних слов’ян у 70-ті роки XIX ст. Про внесок О.Колесси в українсько-чеські культурні взаємини кінця XIX–початку XX ст. на підставі нових джерельних матеріалів розповів **В.Моторний** (Львів). Широка панорама українсько-серболужицьких культурних контактів другої половини XX ст. та участь у них Львова, зокрема науковців Львівського університету, була ґрунтовно розкрита у доповіді **О.Лазор** (Львів). А про конкретний внесок у ці взаємини одного з відомих у Лужиці науковців і громадських діячів М.Фелькеля йшлося у доповіді **А.Моторного** (Львів). Про знаного львівського друкаря і книготоргівця Я.Міліковського йшлося у доповіді **Н.Лешкович** (Львів). Протягом 30–50-х років XIX ст. Я.Міліковський брав активну участь у комплектуванні бібліотек Київського та Харківського університетів та відіграв значну роль у поширенні літератури з слов’янознавства. Ґрунтовну характеристику видань Польського статистичного товариства та відобра-

ження у них історичних реалій Галичини, зокрема Львова, кінця XIX–початку XX ст. дав гість із Варшави **Я.Бергер**.

Поза програмою на засіданні історико-культурної секції була заслухана доповідь **С.Зінченко** (Львів) “Унікальний вид інтролігаторства (іконопис на оправах українських книг)”. Доповідач відзначила, що за допомогою цієї малознаної допоміжної історичної дисципліни можна вирішити ряд проблем, пов’язаних із локалізацією і датуванням багатьох рукописів і стародруків.

Цікавою і різноманітною була тематика історичної секції. Її засідання розпочалося з доповіді **О.Щодри** (Львів) “Етнополітична історія Київської Русі в російській історіографії 1990-х років”. Промовець відзначила, що сучасна російська історіографія намагається нібито переосмислити, створити “нову” схему історії Київської Русі, але це т.зв. переосмислення є нічим іншим, як поверненням до схеми, створеної свого часу М.Карамзіним та його послідовниками, які розглядали історію Русі як початковий етап історії Російської держави. Щоправда, цей застарілий підхід вони намагаються поєднати з ідеєю радянської історіографії про Київську Русь як колиску трьох східнослов’янських народів.

Про ставлення до українського питання одного з провідних ідеологів російського слов’янофільства І.Аксакова йшлося у доповіді **Т.Полещук** (Львів). Доповідач звернула увагу на те, що один з ідеологів пізнього слов’янофільства І.Аксаков вважав українців складовою частиною єдиного російського народу. Українській культурі він відводив роль провінційної, “для хатнього вжитку” простого народу і резервного джерела для зростання “общеруської” культури. Водночас І.Аксаков не бачив реальної загрози з боку українського руху для єдності Росії, а тому ставився до нього терпимо. Своєрідним продовженням цієї теми була доповідь **І.Чорновола** (Львів) про ставлення російських правлячих кіл до українського питання на початку 80-х років XIX ст. Доповідач відзначив, що в контексті лібералізації Російської імперії у 1880–1881 рр. під впливом російського чиновника, сенатора Олександра Половцева з’явилися можливості для пом’якшення Емського указу 1876 р. І все ж надії на порозуміння з царатом розбилися вщент після приходу до влади Олександра III. Це спонукало “Стару Громаду” звернути свій погляд до Галичини і заходитись коло реалізації ідеї “українського П’ємонту”.

Маловідому сторінку історії польської політичної думки періоду після Другої світової війни розкрив **М.Геник** (Івано-Франківськ), який розповів про проекти утворення федерації країн Центрально-Східної Європи, що їх виношували діячі із середовища польської еміграції на Заході. Двосторонні взаємини УРСР і Польської Республіки у 1921–1923 рр. висвітлені у доповіді **С.Журавльової** (Рівне). Доповідач відзначила, що центральне місце в українсько-польських відносинах того часу посідали питання біженців та військовополонених. Після входження УРСР до складу СРСР контакти українського радянського уряду з Польщею різко звузилися.

Як і на попередніх колоквиумах, цього року в програмі історичної секції була присутня білоруська тематика. Молода дослідниця із Мінська **В.Сімакова** детально висвітлила роль культурно-освітніх товариств у становленні білоруської національної культури кінця XIX–початку XX ст. та формуванні національної самосвідомості білорусів. Про заслуги одного з визначних діячів білоруського національного руху цієї пори В.Івановського йшлося у доповіді **В.Мороховського** (Львів).

Велике зацікавлення в учасників колоквиуму викликала доповідь **Р.Сироти** (Львів) “Населення Боснії у роки Другої світової війни: між колабораціонізмом і Рухом опору”. Доповідач відзначив, що серби і хорвати діяли переважно як і їхні одноплічники у Сербії чи Хорватії: меншість активно підтримувала четників і, відповідно, усташів, натомість більшість поступово звільнялася від ілюзій стосовно цих рухів, поки у 1943–1944 рр. не приєдналася до партизанів Й.Тіто. Складнішим було становище боснійсько-мусульманського населення. Внутрішня слабкість НДХ, антимусульманські дії четників і атеїзм комуністичних партизанів змушували боснійців шукати власний шлях. У цьому вирі конфліктних сил мусульманським лідерам єдиним способом порятунку видавалась автономія Боснії й орієнтація на Німеччину як реальну силу, що могла цю автономію забезпечити. Однак небажання німців іти на поступки мусульманам врешті підштовхнуло останніх до участі в комуністичному русі Опору. Цікаві дані про зв'язки ОУН з хорватськими усташами навів **А.Заставний** (Львів).

Цього року на Колоквиумі вперше прозвучала македонська тема. Її торкнулися два доповідачі. **Н.Стрельчук** (Чернівці) розповіла про одного з діячів Македонського національного Відродження Кр.Місіркова та його зв'язки з Україною. Білоруська дослідниця **Л.Козік** (Мінськ) охарактеризувала особливості македонського культурно-просвітницького руху 20–30-х років. XIX ст. у різних частинах Македонії, що перебували під владою трьох сусідніх держав.

На засіданні секції літературознавства були виголошені доповіді, присвячені актуальним проблемам історії слов'янських літератур та літературознавства. У своєму виступі “Йован Скерлич про українську літературу” **М.Гольберг** (Дрогобич) висвітлив дуже важливий для українсько-сербських культурних взаємин момент, а саме ставлення видатного сербського літературознавця та громадського діяча до української літератури, передусім до творчості Марка Вовчка. Українознавчі зацікавлення Скерлича доповідач розглянув у широкому загальнослов'янському контексті, звернувши увагу також на деякі методологічні положення, що мали важливе значення для компаративістики загалом.

“Тереза фон Якоб як славістка” – тема виступу **М.Нагірного** (Львів). Вчений зупинився на перекладацькій та дослідницькій діяльності німецької та американської письменниці Терези Альбертіни Луїзи фон Якоб (1797–1870), званої у науковому середовищі під псевдонімом Тальфі. Вона плідно працювала у царині слов'янських літератур та пісенної словесності. Доповідач торкнувся маловідомих сторінок у творчості та біографії славістки, яка прожила юнацькі роки в Україні та Росії. Закохавшись у самобутню пісенну лірику цих народів, а пізніше, потрапивши під вплив В.Караджича, Я.Грімма, В.Копітара, Й.Гете та гердерівської традиції, стала активною популяризаторкою слов'янських культур, перекладачем на німецьку мову поезії слов'янських народів, автором змістовних праць про слов'янські мови та літератури.

Л.Петрухіна (Львів) обрала для аналізу тему поетичного пейзажу у контексті теорії літератури. Дослідниця запропонувала класифікацію типів та видів поетичних пейзажів у романтичній та модерністській літературі, зосередила увагу на суб'єктивному, залежному від авторської концепції моменті присутності природи у поетичному слові, визначила типові та відмінні риси модерністського та романтичного підходу до зображення природи поезії слов'ян.

Творчість відомого болгарського прозаїка Й.Радічкова стала предметом доповіді **О.Сливинського** (Львів). У центрі уваги молодого славіста опинився один із найці-

кавіших аспектів теорії нарації – текстуальне та метатекстуальне мовчання. Мовчання розглядається у двох його виявах – замовчування як свідомо авторська недомовка та метафізична тиша як сфера неомовного запитання, сфера відлунювання тексту.

Оригінальний погляд на маловивчений аспект українсько-болгарських культурних взаємин запропонувала учасникам колоквиуму болгарська дослідниця **М.Славова** (Пловдив). У доповіді “Українська народна казка в болгарській інтерпретації” вона розглянула літературну рецепцію двох українських казкових сюжетів – “Рукавичка” та “Кривенька качечка” – у болгарській літературі для дітей початку ХХ ст. Шляхом пародіювання фольклорної моделі українські народні казки під пером болгарського письменника Еліна Пеліна перетворюються на казки літературні, дослідження яких дає підстави робити висновки про стан самосвідомості письменника та стан болгарської дитячої літератури зазначеного періоду.

“Патріотичні ідеї у трагедії Й.В.Фріча “Іван Мазепа” – така тема виступу **Г.Мовчанюка** (Вінниця). Доповідач не обмежився аналізом патріотичних мотивів у драматичному творі, він розкрив причини різних підходів до образу І.Мазепа у О.Пушкіна (“Полтава”) та у чеського поета. Водночас він зробив спробу охарактеризувати образи інших історичних персонажів трагедії – П.Орлика, К.Гордієнка, А.Войнаровського, П.Полуботка, С.Палія. Трагедія “Іван Мазепа” розглядається як своєрідний вияв зацікавлення чеської громадськості середини ХІХ ст. як сучасним життям, так і минулим українського народу.

Грунтовна доповідь “Українська література Словаччини на грані тисячоліть: стан і перспективи” **Я.Джоганика** (Пряшів) у співавторстві з **П.Чучкою** (Ужгород) присвячена характеристиці українського літературного процесу у Словаччині останніх десятиліть, аналізу внутрішніх та зовнішніх літературних чинників, які істотно впливають на сучасний стан та можливості художньої творчості українських письменників. **О.Лелик** (Рівне) визначила основні етапи розвитку реалізму у словацькій літературі, подані крізь призму творчості Тімрави, детально характеризувала оповідну манеру письменниці, основні теми її творчості, проаналізувала авторську інтерпретацію жіночих образів.

Доповідь **Х.Стельмах** “Образ жінки у феміністичній сербській та українській прозі: спроба компаративного аналізу” присвячена літературним творам, що асоціюються із поняттям “жіноче письмо”. Особлива увага приділена розгляду специфіки жіночих образів у романах “Сирени” Я.Тешанович та “Польові дослідження з українського сексу” О.Забужко, зроблена спроба порівняльного аналізу особливостей жіночих образів. Водночас доповідачка торкнулася проблеми спільного і відмінного у сербській та українській “жіночій прозі” останніх років. **М.Василишин** у рефераті “Прокляття Ното balcanicus у прозі В.Стевановича” розглянув мотив оновлення у літературі актуальної теми історичного прокляття балканських народів та їхньої “трансцендентальної бездомності” на прикладі роману-міфу “Тестамент” В.Стевановича. Дослідниця зупинилася на питанні обумовленості ідеї побудови роману за логікою оксиморона як на стилістичному, так і на глобальному рівні літературної структури.

Ряд цікавих доповідей було розглянуто на секції мовознавства. Каменем спотикання для багатьох дослідників фразеологічної семантики і нині залишається її якість та обсяг у зіставленні з лексичною. Діаметральна протилежність поглядів дослідників на специфіку фразеологічного значення, на думку **І.Теплякова** (Львів), яку він ви-

словив у доповіді “Фразеологічна семантика в славістичних дослідженнях”, зумовлена різними теоретичними підходами до її вирішення. При оцінці якості фразеологічного значення та його обсягу надзвичайно важливим є, вважає автор, урахування рівнів, на яких визначається значущість цих мовних одиниць, оскільки концепція еквівалентності фразеологізму і слова відбиває рівень системного підходу до значення (визначення значення на рівні сигніфікату, поняття), а концепція їх співвіднесеності – відповідно рівень функціонування мовних одиниць (визначення значення на рівні денотату). Неврахування цих рівнів веде до плутанини і суперечностей.

У доповіді **Л.Васильєвої** (Львів) “Внесок хорватських філологічних шкіл у формування літературної мови хорватів (30-ті роки ХІХ–початок ХХ ст.)” дано аналіз процесу становлення літературної норми хорватської мови. Доповідач стверджує, що визначальний поворот у цьому процесі пов’язаний з іллірійським рухом. Власне завдяки йому вдалося подолати мовний бар’єр між кайкавською та іншими частинами Хорватії. У доповіді відзначено, що основні положення програми іллірійців стали вихідним пунктом для діяльності загребської філологічної школи.

У доповіді **Л.Осташ** (Львів) проаналізовано компоненти імен-комполітів, які лягли в основу сучасних прізвищ в обох антропоніміях – чеській та українській. Доповідач послідовно простежила етимології цих компонентів, а також подібні словотвірні моделі, їх трансформації у прізвищах. В результаті здійсненого аналізу було розширено список складних імен слов’янського походження, які функціонували в минулому у чехів та українців. На підставі цього зроблено висновок, що в далекому минулому існувало певне, хоч і не чітко окреслене, коло слов’янських автохтонних імен, які поширені на всіх теренах Славії. У доповіді **С.Медвідь-Пахомової** (Рівне) “Сучасна офіційна формула іменування українців у загальнослов’янському контексті” проаналізовані історичні причини, тенденції і впливи на систему найменувань особи в українському етнокультурному ареалі, починаючи від давньослов’янських часів. Психолінгвістичним дослідженням словацької фразеології присвячена доповідь **З.Ястремської** (Львів), в якій розглянуто праці І.Шіпоша, В.Роствої, П.Дюрча, з’ясована роль компонентів фразеологізмів у розумінні значення фразеологічної одиниці, зв’язку фразеологізму і слова, проблеми десемантизації слова. **О.Албул** та **Н.Лобур** (Львів) зосередили увагу на слов’янських онімах в українському тексті, зокрема на нормі та практиці їх відтворення. Вони вказали на непослідовність та різноваріантність у передачі слов’янських онімів і недотримання норм чинного Правопису у сучасній видавничій практиці в Україні. У зв’язку з цим у доповіді висловлені міркування щодо причин подібного явища, які, на їхню думку, зумовлені недосконалістю кодифікованих норм передачі онімів із слов’янських мов. Аналізу понять “злочин” і “покарання” у старослов’янській мові була присвячена доповідь **О.Чмир** (Київ). Застосувавши методи міжпредметного аналізу, автор відтворила концептуальне поле злочину і покарання на матеріалі старослов’янської мови. **С.Панцьо** (Тернопіль) проаналізувала вплив міжслов’янських взаємин на лемківський словотвір післявоєнного періоду.

Підсумкове пленарне засідання мало тематичний характер. На ньому було заслухано блок доповідей про розвиток славістики в Україні за останнє десятиліття. Зокрема, **В.Чорній** зробив спробу охарактеризувати кадровий потенціал, навчальні та наукові осередки, а також спеціалізовані видання у галузі славістики. Наступні три доповіді присвячувались сучасному станові наукових досліджень в основних діяль-

ках славістики: у мовознавстві – **Н.Лобур**, літературознавстві – **А.Татаренко**, історії – **М.Кріль** (усі – Львів). До них щільно примикала доповідь **Л.Зашкільняка** (Львів) “Історія слов’янських народів у системі підготовки істориків: методологічні аспекти”. Наведені у доповідях матеріали свідчать, що Україна має вагомі здобутки у славистиці як у сфері дидактики (підготовка викладачів славістичних дисциплін з вищою освітою та науковими ступенями; викладання слов’янських мов як загальноосвітніх дисциплін тощо), так і в науково-дослідній роботі, передусім у таких ділянках, як мовознавство, літературознавство, фольклористика, етнографія, історія та археологія. І все ж на шляху подальшого розвитку української славістики є немало перешкод. Помимо усіх негараздів, які переживає сьогодні уся наша культура і причиною яких є гостра суспільно-економічна криза, славістика багато втрачає через а) відсутність більш-менш потужної комплексної наукової установи, спроможної вирішувати складні теоретико-методологічні і загалом пріоритетні наукові проблеми славістики, а також координувати науково-дослідну роботу інших славістичних осередків; б) вкрай незадовільне комплектування славістичною літературою (книгами, журналами, газетами) основних наукових бібліотек нашої держави; в) відсутність будь-якої бібліографічної роботи в галузі славістики; г) неможливість отримати від своїх відомств хоча б мінімальні кошти на наукові відрядження, проведення наукових форумів. Такими, на жаль, є сьогоднішні реалії, закривати очі на які ми не маємо права. Все ж і попри ці перешкоди доповідачі закликали учасників колоквиуму робити все, що в наших силах для подальшого розвитку славістики.

Насамкінець підведено короткі підсумки колоквиуму. З’ясувалося, що на двох пленарних і шести секційних засіданнях було заслухано 50 доповідей. Тематично вони розподілились таким чином: загальнослов’янській проблематиці, історії було присвячено 9 доповідей (всі вони заслуховувалися на пленарних засіданнях), на засідання мовознавчої секції було винесено 8 доповідей, літературознавчої – 9, історичної секції – 11 та історико-культурної – 13.

Із загальної кількості доповідей 32 (64 %) було виголошено львів’янами, з яких 23 (46%) – працівники Львівського національного університету імені Івана Франка. 10 доповідей (20%) виголосили славісти з інших міст України (дві доповіді з Рівного і по одній з Києва, Чернівець, Тернополя, Вінниці, Ужгорода, Івано-Франківська, Дрогобича, Слов’янська). 8 доповідей (16%) виголосили зарубіжні вчені (з Чеської Республіки – 3, Білорусії – 2, по одній – з Болгарії, Республіки Польщі і Словаччини).

Варто зазначити, що серед доповідачів приблизно 10 чоловік – це наукова молодь: аспіранти і студенти, які пробують свої сили, здобувають науковий досвід, бо кожне засідання, як пленарне, так і секційне, відбувалося при активному обговоренні заслуханих доповідей.

При підбитті підсумків висловлювалися побажання і надалі продовжувати проведення колоквиумів як важливого способу спілкування славістів і можливості реалізувати їх наукові здобутки.

*Надія ЛОБУР
Алла ТАТАРЕНКО
Володимир ЧОРНИЙ*

ФРАНТИШЕК РЖЕГОРЖ – РЕЧНИК ЧЕСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВЗАЄМНОСТІ (Львів, жовтень 1999 р.)

У когорті визначних чеських учених, громадсько-культурних діячів, які своєю працею спричинилися до українського культурно-наукового життя, поступу в українсько-чеських взаєминах, вагоме місце займає Франтишек Ржегорж (1857–1899). Три-чотири роки він і працював у Галичині, і вивчав українську етнографію та культуру. За допомогою українських друзів, серед яких були І.Франко, Б.Грінченко, О.Маковей, Н.Кобринська, Д.Лукинович та ін., він своїм коштом зібрав українську бібліотечку, яку подарував Національному музею у Празі. Там зберігається також його унікальна колекція українських етнографічних матеріалів. Водночас львівській “Просвіті” Ф.Ржегорж подарував бібліотечку чеських книжок (тепер у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаніка НАН України).

22 жовтня 1999 р. у Львові за участю Інститутів українознавства ім. Івана Крип'якевича та народознавства НАН України, Інституту славистики Львівського національного університету ім. Івана Франка, товариства “Чеська бесіда” у Львові та Львівського об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка відбулися урочистості, пов'язані з 100-ю річницею від смерті подвижника українсько-чеських взаємин. Цього дня відбулась наукова академія, яку відкрив дійсний член НАН України **Ярослав Ісаєвич**. Вітальне слово надіслав Надзвичайний і Повноважний посол Чеської Республіки в Україні **Йозеф Врбец** (текст привітання зачитав начальник управління культури Львівської обласної адміністрації **Роман Лубківський**).

Питанням ржегоржівської спадщини була присвячена низка наукових рефератів. Внесок чеського вченого у скарбницю української науки і культури, особисті контакти з українцями, громадський резонанс його діяльності і наукових праць для подальшого розвитку українсько-чеських зв'язків у різних сферах – такий зміст доповіді **Романа Лубківського** “Франтишек Ржегорж – речник чесько-української культурної співпраці”.

Проблему українських Карпат у народознавчих дослідженнях Ф.Ржегоржа розкрив **Роман Кирчів**. Він розповів, що чеський учений побував у всіх етнографічних частинах наших гір, і особливістю його праць є те, що вони написані лише на джерельному матеріалі. З огляду на це він поставив питання про необхідність ширшого вивчення архівної спадщини Ф.Ржегоржа. Невідомі аспекти контактів чеського вченого з Михайлом Павликом розкрив **Петро Шкраб'юк**. Про письмові зв'язки Ф.Ржегоржа з відомим українським етнографом Володимиром Герасимовичем йшлося в рефераті **Михайла Кріля**. Доповідач наголосив, що становлення В.Герасимовича як етнографа відбувалося безпосередньо під впливом праць і особистих порад чеського вченого. **Олег Купчинський** у доповіді “Франтишек Ржегорж – фотоілюстратор і документаліст українських періодичних видань” розповів про співпрацю чеського вченого з українським часописом “Зоря”, де поміщувалися його світліни, проаналізував їхню тематику з огляду на етнографію. Про книжкову колекцію Ф.Ржегоржа в Львівській науковій бібліотеці ім. Василя Стефаніка НАН України, її сьогоdnішній стан йшлося в інформації **Євгена Наконечного**. Ржегоржівська традиція чесько-українського національно-культурного взаємопізнання в діяльності

товариства “Чеська бесіда” у Львові – така тема реферату голови цього товариства **Євгена Топінки**. Зробивши невеличкий екскурс у минуле, доповідач всебічно розкрив основні напрями діяльності товариства, підкреслив його внесок у видання біографічного довідника “Чехи в Галичині” (Львів, 1998).

Актуальні проблеми сучасних українсько-чеських взаємин порушувалися на круглому столі “Українсько-чеські взаємини: історичний досвід, проблеми, перспективи”. Йшлося насамперед про труднощі в налагодженні культурно-наукової співпраці. Ці питання заторкували **Марія Вальо, Лариса Крушельницька, Володимир Чорній**. З цього приводу думками обмінялися **Олександр Дрбал**, організатор і перший голова відновленого у Львові товариства “Чеська бесіда”, **Ярослав Ісаєвич, Олег Купчинський, Роман Лубківський, Володимир Моторний, Феодосій Стеблій, Оксана Франко, Юрій Ясиновський, Богдан Якимович** та ін.

Урочистості завершилися літературно-мистецьким вечором “Українсько-чеські музичні перехрестя”, який підготували викладачі та студенти Львівського Вищого музичного інституту ім. М.Лисенка. Вступне слово мав **Олександр Зелінський**. Далі відбувся тематичний концерт. Студенти Інституту виконали твори одного з найвідоміших композиторів ХІХ ст. чеха Антоніна Дворжака та українця, нашого сучасника Народного артиста України Миколи Колесси, творча біографія якого тісно пов’язана з Чехією.

Михайло КРІЛЬ

ДО 150-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ТОМАША МАСАРИКА

(Львів, березень 2000 р.)

Видатний чеський громадсько-політичний, державний і культурний діяч Томаш Масарик посідає особливе місце серед неординарних і яскравих індивідуальностей, якими був багатий світ на зламі ХІХ–ХХ ст. Він залишив глибокий слід у багатьох галузях науки та практики і ще за життя здобув широке міжнародне визнання. Йому випало рідкісне щастя побачити реальний результат своєї праці, втілення своїх ідей – утворення суверенної демократичної Чехословацької Республіки і стати її Президентом.

На долю Т.Масарика випали й десятиліття забуття. Це був час, коли його діяльність таврувалася як реакційна, антинаціональна й антинародна. І це тому, що Т.Масарик не сприйняв більшовицького перевороту в Росії у 1917 р. та більшовицьких ідей.

Проповідь Президентом етичного гуманізму в політичних і соціальних відносинах, його ідеї національного визволення народів, рівноправності націй і побудови держави на принципах свободи, демократії і соціальної справедливості, невтомна і багатогранна практична діяльність на чолі національно-визвольного руху свого народу й відновленої Держави дістали заслужене визнання як на його батьківщині, так і у цілому світі.

Як політик і теоретик національного питання Т.Масарик зробив значний внесок у формування в Європі ідеології національних рухів ХХ ст., у тому числі українського. Не випадково його праці були опубліковані українською мовою вже на початку ХХ ст.

Як Президент Т.Масарик стояв біля витоків міждержавних стосунків України і Чехословаччини. Завдяки його зваженій державній політиці щодо національного питання, у Чехословаччині в міжвоєнні роки зосередилися основні інтелектуальні сили української еміграції, що представляли національно свідому інтелігенцію. Їхня активна творча праця перетворила тогочасну Прагу, разом з Києвом, Харковом і Львовом, в один із центрів українського культурного, наукового та громадсько-політичного життя, у найактивніший осередок української еміграції в Європі. І в цьому, безперечно, немала заслуга першого Президента першої Чехословацької Республіки Томаша Масарика – 150-річчя від дня народження якого 16–17 березня 2000 р. вшанувала громадськість Львова. Ювілейні заходи організували Управління культури Львівської обласної державної адміністрації, Інститут славістики Львівського національного університету імені Івана Франка, Інститут українознавства ім. І.П.Крип'якевича НАН України, Славистична комісія Наукового товариства ім. Шевченка і Товариство “Чеська бесіда”.

Урочистості розпочалися 16 березня ювілейною науковою конференцією, яка відбулася у Львівському національному університеті ім. І.Франка. У ній взяли участь науковці і творча інтелігенція Львова, студенти (всього понад 80 чол.). Відкрив конференцію коротким вступним словом директор Інституту славістики названого університету **Володимир Чорній**. З привітанням до учасників звернувся проректор з наукової роботи цього ж університету **Богдан Котур** та Перший секретар посольства Чеської Республіки в Україні **Йозеф Ржегорж**. Далі було заслухано дев'ять наукових рефератів. “Т.Масарик – будівничий Чехословацької Республіки” – така тема доповіді **Михайла Крїля**. Він окреслив і проаналізував коло проблем, пов'язаних з відновленням чеської державності та особисті заслуги у цьому Т.Масарика. Серед найважливіших компонентів державного будівництва, яким Т.Масарик приділяв першочергову увагу, було утворення національної армії та державних інститутів, підготовка службовців з патріотів, справедливе вирішення національного питання та чітке визначення функцій чеської мови як офіційної.

У ряді доповідей йшлося про суспільно-політичні погляди Т.Масарика. На особливостях концепції масарикізму зупинився **Федір Медвідь**. Заслуги Т.Масарика як науковця і теоретика правової думки розкрив **Тарас Андрусак**.

Окремий блок становили доповіді, присвячені питанням зв'язків Т.Масарика з провідними діячами української науки і культури, чесько-українських взаємовпливів. **Михайло Гнатюк** розповів про Т.Масарика та І.Франка як духовних провідників чеського і українського народів, наголосивши на значенні особистих контактів цих двох визначних особистостей. Маловідомі сторінки празького періоду життя і діяльності відомого українського вченого І.Горбачевського розкрив **Іван Головацький**. У доповіді **Густава Цвенгроша** на конкретних прикладах було проілюстровано сприйняття творчості та ідей Т.Масарика такими українськими вченими та діячами культури, як О.Огоновський, В.Барвінський, О.Барвінський, К.Левицький, М.Парашук, Ю.Романчук, Н.Кобринська та ін. Про звичайні людські уподобання Т.Масарика на підставі спогадів К.Чапека розповів **Євген Топінка**. Сюжети, пов'язані з українською науко-

вою і літературною масарикіаною у 20–30-ті роки XIX ст., простежили **Володимир і Андрій Моторні**.

Підняті у доповідях та повідомленнях проблеми, пов'язані з культурно-науковою і державно-політичною діяльністю Т.Масарика, її значення для чеського і українського сьогодення, набули подальшого розвитку в цікавій дискусії. **Роман Лубківський**, перший Посол України у Чехословацькій, а згодом – Чеській Республіці, поділився своїми думками і міркуваннями з приводу сучасних українсько-чеських стосунків. Закарпатські сюжети вшанування Т.Масарика наприкінці та в часи Другої світової війни оприлюднив як очевидець **Юрій Сливка**. Про окремі архівні документи, які засвідчують всебічну підтримку Т.Масариком української культурної і наукової еміграції на терені Чехословаччини, розповіла професор Карлового університету в Празі **Тетяна Беднаржова**. Кілька штрихів до історії взаємин Т.Масарика зі словацькими діячами в період утворення Чехословацької Республіки подав голова Словацького товариства ім. М.Р.Штефаніка у Львові **Людвіг Фабрі**. Голова Львівського відділення національної спілки письменників України **Левко Різник** окреслив коло питань, які заслуговують дослідження, як-от ставлення Т.Масарика до громадсько-культурних і спортивних товариств (“Січ”, “Сокол” та ін.). Директор Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. І.Франка **Богдан Якимович** проінформував про масарикіану у фондах бібліотеки та про книжкову виставку з нагоди ювілею Т.Масарика.

Підводячи підсумки конференції та резюмуючи її результати, **Володимир Чорний** зазначив, що цей форум сприятиме розвитку української богемістики, а також розширенню та зміцненню стосунків між Україною та Чехією.

Наступного дня, 17 березня, у Львівській галереї мистецтв за участю Надзвичайного і Повноважного Посла Чеської Республіки в Україні **Йозефа Врабца** та Першого секретаря цього ж посольства **Йозефа Ржегоржа** було відкрито ювілейну виставку, присвячену Т.Масарику. У виконанні ансамблю “Камерата” прозвучали державні гімни Чехії та України. З приводу ювілею Першого Президента Чехословаччини, збору матеріалів для експозиції своїми думками поділилися директор Галереї **Борис Возницький**, **Володимир Моторний**, **Іван Головацький**, **Віталій Петрухін**. Тепло сприйняли присутні слова Народного артиста України, композитора **Миколи Колесси**, який розповів про своє навчання у Празі, про особисті зустрічі з Т.Масариком. Далі був невеличкий концерт. Ансамбль “Камерата” виконав твори Б.Сметани, А.Дворжака, М.Колесси. У виконанні студентів Львівського Вищого музичного інституту ім. М.В.Лисенка прозвучали чеські народні пісні та інші музичні твори.

Урочистості продовжились у Львівській обласній державній філармонії ім. С.Людкевича. На ній були присутні і промовляли Голова Львівської обласної державної адміністрації **Степан Сенчук** та Надзвичайний і Повноважний Посол Чеської Республіки в Україні **Йозеф Врабец**. Слово про Т.Масарика виголосив Начальник управління культури Львівської обласної державної адміністрації **Роман Лубківський**. Також виступили від Наукового товариства ім. Шевченка – **Олег Романів** та від Спілки письменників – **Левко Різник**.

Завершив ювілейну академію концерт чеської музики. У виконанні артистів Симфонічного оркестру Львівської філармонії прозвучали Четверта симфонія Б.Мартіну і Дев'ята симфонія А. Дворжака.

Михайло КРІЛЬ

VIII МІЖНАРОДНИЙ СОРАБІСТИЧНИЙ СЕМІНАР

(Львів, жовтень 1999 р.)

У жовтні 1984 р. кафедрою слов'янської філології Львівського національного університету був започаткований науковий семінар, присвячений проблемам серболужицького мовознавства, літературознавства та історії, який згодом переріс у авторитетний форум, що згуртував навколо себе учених-сорабістів з різних країн і став важливим осередком розвитку сорабістики як в Україні, так і за її межами. За п'ятнадцять років відбулося вісім семінарів, на котрих було заслухано понад півтори сотні доповідей і повідомлень, присвячених різним аспектам духовного життя Лужиці, зв'язкам її культури з культурою інших слов'янських й неслов'янських народів. Матеріали I–V Семінарів друкувалися у науковому збірнику “Проблеми слов'янознавства”, а виступи учасників VI і VII Семінарів були опубліковані окремою книгою під назвою “Питання сорабістики”, яка вийшла у світ 1999 р.

19–21 жовтня 1999 р. Інститут славістики та кафедра слов'янської філології Львівського національного університету ім. І.Франка разом із Сербським інститутом (Будишин/Бауцен, ФРН) провели наступний VIII Міжнародний семінар з сорабістики “Лужиця – вік XX: історія, мова, культура, взаємозв'язки”, який відкрив проректор з міжнародних зв'язків **Володимир Кирилич**. Він тепло привітав учасників і гостей семінару, побажав успіхів у його роботі, висловив впевненість у тому, що творче спілкування вчених буде цікавим і корисним.

Семінар засвідчив значний інтерес учених-славістів до мови, літератури, історії, етнографії, фольклору та культури лужицьких сербів. Окрім українських науковців, у ньому взяли участь зарубіжні дослідники, передусім з ФРН, а також з Польщі та Білорусі – всього понад 30 чоловік. На двох пленарних та п'яти секційних засіданнях (працювали секції мовознавства, літератури та фольклору, історії та культури) було заслухано 31 доповідь.

На першому **пленарному засіданні** із заголовною доповіддю “Серболужицька література між двома світовими війнами” виступив директор Сербського інституту в Будишині, професор **Д.Шольце-Шолта**, який ґрунтовно проаналізував творчість лужицьких письменників Я.Лоренца-Залеського, М.Навки, Я.Скали, Р.Домашки, О.Вічаза, М.Кубашец, Я.Лайнерта, Ю.Новака, М.Новака-Нехорнського, Ю.Хежки та ін. Доповідач наголосив також на значенні національних товариств, видавництв, преси, письменницьких об'єднань у розвитку новітньої лужицької літератури.

Виступи директора Інституту славістики Львівського університету, доцента **В.Чорнія** та професора кафедри слов'янської філології **В.Моторного** були присвячені історичному (“Участь українських учених у загальноєвропейській акції підтримки національних прав серболужичан (1920–1922 рр.)”) та літературному (“Зустрічі з Лужицею В.Лучука”) аспектам українсько-серболужицьких взаємин.

Надзвичайно цікавою була доповідь головного редактора польського журналу “Zeszyty Łużyckie”, професора Варшавського університету **Є.Сятковської** “Спроба осягнення таємниці життєвої сили лужицьких мов”, у якій на основі історичного та лінгвістичного підходів була зроблена спроба дати відповідь на питання, як культура та мова серболужичан могли не лише вижити в умовах бездержавності й тисячолітнього пресінгу іншої культури та іншої мови, а й досягти досить високого рівня розвитку.

На засіданнях **секції мовознавства** було розглянуто 12 доповідей. **Г.Шустер-Шевц** (Будишин), детально проаналізувавши розвиток літературної мови лужицьких сербів у XIX–XX ст., зазначив, що її стандартизація, незважаючи на численні перешкоди зовнішнього та внутрішнього характеру, мала вирішальне значення як для збереження мови, так і для збереження народної ідентичності лужичан.

Я.Зенюкова (Варшава) розглянула питання власних назв у верхньолужицькому часописі “*Missionske powěsće*” другої половини XIX ст. **Є.Широкоград** (Харків) розповіла про верхньолужицьке слово *hody* та його нижньолужицький відповідник *godu* як міфо-поетичні архаїзми.

О.Албул та **Н.Лобур** (Львів) обрали темою свого виступу проблеми практичної транскрипції власних назв із верхньолужицької мови українською. Вони зазначили, що актуальність піднятого питання зумовлена, а з одного боку, успішним розвитком сорабістики в Україні в останні десятиліття, а з другого – відсутністю чітких принципів передачі власних назв із слов'янських мов, у тому числі верхньолужицької, в українській мові.

У доповіді **Г.Шпіца** (Хошебуз) “Сучасний стан та перспективи розвитку нижньолужицької мови” дано ґрунтовну інформацію про мовну політику в колишній НДР, а після 1992 р. – у ФРН щодо серболужичан, дані про кількість сучасних носіїв нижньолужицької мови та розглянуто окремі аспекти її стандартизації.

Про специфіку функціонування серболужицьких мов та сучасну ситуацію в слов'янському мовному світі з точки зору соціолінгвістики йшлося в доповіді **Л.Васильєвої** (Львів), у якій доповідач наголосила на тому, що обмежене вживання стандартної мови народу, зокрема лужицького, в жодному випадку не може свідчити ні про зменшення його духовних можливостей, ні про бідність або нерозвиненість мови. З доповіддю Л.Васильєвої дещо перегукувався й виступ **Е.Вроцлавської** (Варшава), також присвячений актуальним проблемам функціонування сучасних літературних лужицьких мов.

Типам лексико-семантичних відношень у групі назв лікарських рослин верхньолужицької мови була присвячена доповідь **С.Адаменко** (Львів). У доповіді **Т.Сьліви** (Варшава) розглядалась функція дієслова у формуванні взаємовідносин надавача та отримувача інформації в текстах верхньолужицької преси другої половини XIX ст. У виступі **Т.Левашкевича** (Лейпциг) здійснений аналіз заголовних слів з кваліфікаторами у словнику Якубаша, а предметом розгляду **З.Зайки** (Брест) стали відтопонімі деривати в білоруській і верхньолужицькій мовах.

На **секції літератури та фольклору** розглядалися питання, що стосувалися передусім лужицько-інослов'янських літературних контактів. Так, **М.Фелькель** (Будишин) присвятив свій виступ рецепції творів О.Пушкіна в Лужиці. Зокрема, він відзначив, що знайомство серболужичан з видатним російським письменником відбувалося в основному через публіцистичний опис життєвого й творчого шляху О.Пушкіна та переклади його творів.

А.Моторний (Львів) на основі творів “Повісті старих часів” та “Лужицькі зустрічі” охарактеризував серболужицьку тематику у творчості чеського письменника А.Плудека, розповів про його спілкування з лужицькими поетами, художниками, ученими, а також про знайомство, що зав'язалося на лужицькій землі, з українськими сорабістами К.Трофимовичем та В.Моторним. Доповідач підкреслив, що для того, хто займається сучасною лужицькою літературою, було б цікавим порівняти свої враження від неї з враженнями А.Плудека.

У виступі “Перевернутий світ” Боснії початку 90-х років у нарисах К.Кравця”, присвяченому питанню “культури іншого” у літературі ХХ ст., **А.Татаренко** (Львів) розглянула специфіку рецепції та інтерпретації культури південнослов’янських народів автором роману “І колись урветься терпець” (“Jónu je kónec sčerpliwosći”), який, по суті, є представником одночасно двох інших народів (спорідненого лужицького й досить далекого німецького).

Л.Петрухіна (Львів) у своїй доповіді “Село як ідея в лужицькій та українській поезії” зробила спробу показати, як концепт села функціонує у поезії лужичан та типологічно зіставити його у цьому ракурсі з поезією українською. Доповідачка зробила докладний аналіз віршів Я.Барта-Чішинського “Лужицьке село” та Т.Шевченка “Садок вишневий”, який, на її думку, визначив в українській літературі подальший розвиток ідеї села, що включає такі моменти: сакральність, зв’язок поколінь, дому, дитинства, скарбниці народної культури і гаранту її збереження. Крім того, Л.Петрухіна розглянула поезії лужичан Я.Лайнерта й М.Новака-Нехорнського та вірші українських авторів – Б.Лепкого і П.Карманського.

Не менш цікавими були також присвячена окремим теоретичним питанням літературознавства доповідь **Т.Лучука** (Львів) “Літературний білінгвізм у ХХ ст. (на прикладі серболужицької та української літератур)”, виступи **О.Лазор** (Львів) “Листи Кіто Лоренца львівським сорабістам” та **О.Титаренко** (Львів) “Образи козака Мамає та Крабата як втілення в літературі народного характеру (спроба типологічного зіставлення)”. Фольклористична тематика відображена у доповіді **В.Білоус** (Львів), яка розповіла про дослідження українськими вченими ХІХ ст. народної культури лужичан.

На засіданні **секції історії та культури** були заслухані доповіді **М.Вальо** (Львів), у якій йшлося про україніку в сорабістичних бібліографіях, та **Я.Кравця** (Львів), котрий ознайомив присутніх із присвяченим лужицькій літературі дослідженням французького славіста Селестьєна Кур’єра.

З.Гасвський (Варшава–Сохачев) розповів про діяльність та історію польських товариств друзів Лужиці. Він, зокрема, зазначив, що співпраця поляків з лужичанами, яка на організаційному рівні розпочалася зі створення у Варшаві 1925 р. “Товариства друзів лужицького народу”, на сучасному етапі дає змогу проводити Дні лужицької культури в Польщі, зустрічі письменників, акторів, науковців обох народів та інші заходи.

У доповіді **Е.П’єха** (Будишин) “Лужицькі серби в 1949 та 1989 рр.” зазначалося, що хоча ці два роки й були для лужицької історії роками глибоких перемін і навіть криз, лужицькому народу вдалося зробити усе можливе для збереження самобутності своєї культури та мови.

Головний редактор газети “Nowy Casnik” **Г.Адам** (Хошебуз) присвятив свою доповідь сучасним проблемам нижньолужицької журналістики. Він, зокрема, наголосив на тому, що колектив цього досить популярного серед лужицької національної меншини видання наполегливо працює над тим, щоб їхня газета була не простим засобом інформації, а таким медіа, яке б сприяло збереженню лужицької ідентичності та розвитку нижньолужицької літературної мови.

М.Гнатюк (Львів), розповівши про питання національної ідентичності лужицьких сербів у працях українських учених М.Драгоманова, І.Франка, К.Студинського, Д.Дорошенка, К.Трофимовича та ін., наприкінці своєї доповіді зазначив, що в долі цього невеликого слов’янського народу українські інтелектуали вбачали ряд проблем, що були актуальними і для нашого народу, а глибше ж їх осягнення сприятиме кращому взаєморозумінню народів усієї Європи.

Приємно відзначити, що у семінарі взяли участь також студенти відділення слов'янської філології Львівського університету. На засіданні секції літератури та фольклору **Н.Вус** (Львів) виголосила змістовну доповідь “Переклади лужицької поезії польською мовою”. На основі творів, що увійшли до збірки “Антологія лужицької поезії”, вона простежила деякі мовні особливості та творчу манеру її перекладача та упорядника **З.Гаєвського**. У виступі **О.Савки** “Статус біблійного ономастичного компонента у фразеології лужицької, словацької та української мов” зроблено припущення про вплив пануючої релігії на специфіку лексичного складу зазначених фразеологічних одиниць.

Увечері після першого дня засідань усі учасники семінару зібралися у читальному залі Відділу літератури іноземними мовами Львівської обласної універсальної наукової бібліотеки, де в їх присутності відбулося відкриття виставки “Сербська Лужиця у Львові”. Відкрили виставку розповіддю про історію Відділу й зібрання лужицьких книг та інших сорабістичних видань його завідуюча **О.Лук'яненко** та головний бібліограф **М.Кривенко**.

У рамках VIII Міжнародного сорабістичного семінару в приміщенні малого сесійного залу Львівської міської Ради відбувся також Круглий стіл із запропонованою редакцією “Незалежного культурологічного журналу І” темою – “Лужицькі серби: збереження національної ідентичності”, на якому головував львівський культуролог та політолог **Т.Возняк**. У дискусії, яка розгорнулася після заслухання доповідей “Загальна ситуація в Лужиці” **Д.Шольце-Шолти**, “Лужицькі серби. 1949–1999 рр.” **Е.П'єха**, “Журналістика у Лужиці” **Г.Адама**, “Лужицьке сьогодні” **М.Фелькеля** і тривала близько двох з половиною годин, активну участь взяли не лише присутні тут учасники семінару та зацікавлені учені-слависти й германісти, а й відомі львівські політологи, журналісти, культурологи, перекладачі. Дискутуючих особливо цікавили такі питання, як вживання серболужицької мови в приватній сфері, в сфері громадського життя, в офіційних та приватних медіа, школі та дошкільних закладах. Права лужичан як національної меншини на території ФРН порівнювалися з правами українців у складі колишнього СРСР, з правами українців як національних меншин в інших країнах та правами різноманітних національних меншин на території сучасної України. Завершився Круглий стіл презентацією книги “Питання сорабістики. VI–VII Міжнародні сорабістичні семінари”, про яку розповів один з її редакторів – завідуючий кафедрою слов'янської філології Львівського національного університету професор **В.Моторний**.

На підсумковому пленарному засіданні учасники VIII Міжнародного семінару, відзначивши плідність та інтенсивність його роботи, висловили побажання тісніше координувати роботу сорабістичних центрів різних країн, залучати до наукових досліджень у цій галузі германістів, фольклористів, етнографів, а також студентську молодь, приділяти більше уваги вивченню історії взаємин серболужичан з іншими народами.

Отож, семінар став ще одним помітним кроком уперед у розвитку вітчизняної сорабістики та у зміцненні контактів між сорабістами різних країн. Його робота висвітлювалася окремими українськими радіостанціями, вітчизняною¹ та зарубіжною² пресою. Матеріали семінару готуються до друку.

Оксана ЛАЗОР

¹ Див. газети “Поступ”. 1999. 20 та 22 жовтня; “Каменярь”. 1999. №10. Листопад; тижневик “Аудиторія”. 1999. 5–11 листопада.

² Див. газети “Serbske Nowiny”. 1999. 18 та 28 жовтня; “Serbske Nowiny” (přil. Předženak) 1999. 12 листопада; “Nowy Casnik”. 1999. 27 листопада; журнали “Rozhled”. 1999. №12 та “Česko-Lužický věstník”. 2000 р. №1.

ЗАСІДАННЯ СЛАВІСТИЧНОЇ КОМІСІЇ НТШ

(Львів, березень 2000 р.)

У рамках XI наукової сесії НТШ 24 березня 2000 р. відбулося засідання Славистичної комісії, на якому було заслухано і обговорено шість наукових доповідей.

У своєму виступі **Феодосій Стеблій** ґрунтовно проаналізував спробу порозуміння між представниками польського й українського національних рухів Галичини у 30-х–40-х роках XIX ст. Зокрема, йшлося про співпрацю студентів обох націй як у галузі культури так і в антиполітичних конспіраціях в 30-их роках XIX ст. На фоні протистояння українського і польського національно-політичних рухів у 1848–1849 рр. автор приділив особливу увагу позиції тих польських сил, які були прихильниками налагодження польсько-українських взаємин шляхом компромісів, а з українського боку – В.Подолінському, який в брошурі “Слово перестороги” (1848) закликав до побудови українсько-польського партнерства на рівноправній основі з метою здобуття національної свободи обома народами.

Наталія Лешкович розповіла про зв'язки львівського видавця Яна Міліковського з ученими Київського та Харківського університетів у 30-х–на початку 50-х років XIX ст. Як засвідчує епістолярна спадщина, що зберігається у відділі рукописів бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка, зусиллям львівського книгаря університетські бібліотеки Києва та Харкова поповнювалися науковими працями гуманітарного і природничого профілю, навчально-довідковою літературою, газетами та журналами, які Я.Міліковський отримував із видавництв і книгарень Відня, Праги, Варшави, Брюсселя, Парижа та інших європейських міст.

Тамара Полещук охарактеризувала ставлення до української культури відомого російського критика і публіциста Олександра Пипіна. Значний творчий доробок вченого і громадського діяча дає підстави стверджувати сталість його основних позицій щодо проблеми української культури, а саме: бачення її в рамках “общеруської” та про еволюцію поглядів на деякі конкретні питання (наприклад щодо ступеня самостійності української мови та літератури). Загалом, як відзначила доповідач, дослідження О.Пипіна, з одного боку стали вагомим внеском в українознавство, а з другого – засвідчили усвідомлення російським суспільством важливості і серйозності українського питання в поліетнічній імперії.

У доповіді **Михайла Кріля** “Перший міжнародний з'їзд слов'янських філологів і участь у ньому українських вчених” розкрито усі обставини пов'язані з підготовкою та проведенням першого слов'янського форуму, який відбувся у жовтні 1929 р. у Празі. Непросто, часом навіть драматично складались на з'їзді стосунки українських славистів, які представляли і Радянську Україну і Галичину, і Західну діаспору. Доповідач проаналізував тематику виступів українських учених (І.Брика, Л.Білецького, В.Сімовича, О.Колесси, І.Огієнка та ін.), а також українознавчих повідомлень деяких зарубіжних славистів, які брали участь у форумі.

Доповідь виголошена **Володимиром Кривоносом**, торкалась характеру економічних зв'язків України з Болгарією у XVI–XVII ст. Спираючись на відкриті ним архівні матеріали, доповідач простежив, якими маршрутами по території Болгарії проходили торгівельні каравани з України в Константинополь і зворотньо, про умови

за яких купці, у тому числі українські, долали болгарські землі, про їх контакти з болгарським населенням, про питому вагу товарів, вироблених у Болгарії у товарній масі, що завозилася в Україну з Балкан. Окрім того, в доповіді йшлося про те, які українські товари користувалися попитом на Балканах. Проведені В.Кривоносом дослідження проливають світло на характер економічних зв'язків України і Болгарії в системі європейської торгівлі з Левантом.

Володимир Чорній зробив спробу по-новому підійти до визначення поняття “славістика”. Він, зокрема, звернув увагу на неоднозначне його трактування як у минулому так і в наш час. При цьому наголошувалось, що жоден з двох існуючих підходів – ні чисто філологічний, ні міждисциплінарний – не можуть вважатися вдалими, оскільки перший є надто вузьким і через це залишає поза увагою суспільно-політичні процеси, ідейні течії та умови повсякденного життя слов'янських народів, а другий непомірно розширює славістику за рахунок дотичних дисциплін (географії, економіки, права, тощо). Тому на думку доповідача, славістикою у стислому розумінні треба вважати лише слов'янські мови і літератури, фольклор, етнографію, історію, а також ту комплексну наукову проблематику, що стосується етногенезу слов'ян та їх ранньої історії, міжслов'янських зв'язків і взаємовплив, внеску слов'янознавства у створення європейської цивілізації.

Тамара ПОЛЕЩУК

Володимир ЧОРНИЙ

ДОСЯГНЕННЯ СЛАВІСТИКИ У ВРОЦЛАВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Вроцлавська славістика своїм корінням сягає 1836–1866 рр., часу активної діяльності Товариства слов'янських літератур, створеного при Вроцлавському університеті. Традиції слов'янознавчих досліджень заклали відомі на той час учені Войцех Цибульський і Владислав Нерінг.

Розвиток вроцлавської гуманістики післявоєнних років відбувався загалом у напрямі русистики, передумовою чого стало створення в 1946 р. у Вроцлавському університеті кафедри східнослов'янського мовознавства, а 1951р. – кафедри російської філології. Коло наукових зацікавлень кафедри охоплювало мовознавство, літературний процес, фольклор.

Дослідження фольклору і літератури слов'янських народів вроцлавські вчені розпочали ще в 40-х роках. Першою ластівкою таких видань був польський переклад югославського народного епосу, який підготував у 1948 р. для оссолінської серії “Biblioteka Narodowa” Мар'ян Якубець – один з найстаріших дослідників-україністів. У 1945–1955 рр. учений уклав збірки вибраних творів Михайла Коцюбинського, Івана Франка, Тараса Шевченка. Велика збірка поезій Т.Шевченка з коментарем ученого вийшла у 1974 р. у другій серії “Biblioteki Narodowej”. У 1963 р. побачив світ і один із найбільших творчих доробків професора М.Якубця – книга, “Українська література. Хрестоматія” видана у співавторстві з Т.Голинською-Барановою (1963, 1974), де учений подав загальну передмову, критичний коментар.

В останні роки читачі мали змогу ознайомитися з перекладами чеських народних балад, виконаними Ярославом Ліповським, а також з антологією поезії білоруської (Телесфора Позняка), сербської і хорватської (Міліци Якубець-Семкув) мовою оригіналів.

Багато статей, монографій тощо присвячено фольклорові й творам українських, білоруських, болгарських, македонських, сербських, хорватських авторів, паралелям і взаємозв'язкам між цими літературами й польським красним письменством, а також проблемам перекладу.

Одним із найпродуктивніших учених-літераторів у галузі україністики у Вроцлавському університеті був Мар'ян Якубець. Окрім критичних праць про творчість Т.Шевченка, І.Франка, М.Коцюбинського, М.Рильського, відомими є його дослідження польсько-українських літературних зв'язків.

Творчістю Лесі Українки займався Збігнев Баранський – автор статті “Образ України в польській культурі на зламі XIX–XX ст.” (Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. T.26. Wrocław, 1972). Опис і переклади українського фольклору здійснювала донька вченого-україніста – Міліца Якубець-Семкув.

Вершиною україністичних досліджень у вроцлавському науковому середовищі став перший польською мовою літературно-критичний нарис “Українська література”, написаний М.Якубцем до “Історії європейської культури” (1989).

За останні 15 років значним є науковий доробок вроцлавчан у галузі білоруської літератури. Найбільші здобутки в цьому напрямі Телесфора Позняка – автора історії білоруської літератури як частини історії європейської літератури, статей, присвячених окремим літературним явищам, а також дослідникові білоруської літератури Рудольфові Абіхту. З кінця 70-х років вивченням білоруського фольклору, зокрема білоруських народних пісень, займався Францішек Селіцький. Велику увагу вчений приділяв народним баладам, а також різним видам народної прози (легендам, загадкам, оповіданням, анекдотам, байкам, приповідкам тощо). Результатом кропіткої роботи вченого стала монографія “Білоруська література до кінця XVIII ст.” (1985). В останні роки низку праць Ф.Селіцький присвятив білоруській народній творчості і цим розширив поняття народної культури, створивши монументальну панораму етнографічно-історичної Вільненщини.

Болгарська і македонська літератури перебували в центрі наукових зацікавлень Коле Сімічієва – збирача македонського фольклору, дослідника народного південно-слов'янського епосу. Опубліковані його розвідки, присвячені македонській ліриці, а також гайдуцьким пісням південних слов'ян.

Дослідження літератури народів Югославії тривало майже піввіку. Започаткував їх Мар'ян Якубець. Результатом його роботи став загальний розділ в “Історії європейської культури”. Учений вивчав творчість Юрая Крижанича, Вука Караджича, Петара Негоша. Частина праць була надрукована в Югославії. Сербською літературою, зокрема прозою Ісідори Секулич, займається Магдалена Кох, прозою Іво Андрича – Міліца Якубець-Семкув.

Окрема ділянка досліджень в Інституті слов'янської філології Вроцлавського університету (утвореному з Інституту російської філології у 1992 р.) – це проблеми рецепції і літературних зв'язків. Найдавніші польсько-українські літературні відносини досліджував Ф.Селіцький, роль польської культури в розвитку болгарської літератури простежував Коле Сімічієв. Із порівняльно-описових праць Мар'яна Якубця привертають увагу розвідки “Іван Франко і українсько-польські літературні зв'язки”

(1958), “Іван Франко та Ватрослав Ягіч” (1959), а також “Леся Українка і польська романтична поезія” (1971). Проблеми рецепції і перекладу слов’янського фольклору в Польщі розглянуті в монографіях Міліци Якубець-Семкув “Казимір Бродзинський і слов’янська народна пісня” (1975), а також “Східнослов’янська народна пісня в польських перекладах доби романтизму” (1990).

У 1969 р. у видавництві Вроцлавського університету почала виходити започаткована Інститутом слов’янської філології нова наукова серія “*Slavica Wratislaviensia*”. На обкладинці першого тому – репродукція печатки згаданого Товариства слов’янських літератур, традиції якого продовжувала філологічна серія. Редактором тому був професор Мар’ян Якубець.

Засновники нової серії планували публікацію слов’янознавчих праць викладачів університету, розширення досліджень як у західнослов’янському (чеська), південнослов’янському (сербська, хорватська, македонська), так і в східнослов’янському напрямках. З нагоди п’ятдесятилітнього ювілею вроцлавської славістики серія збагатилася майже 90 номерами. Науковими редакторами томів у різний час були професори Збігнев Баранський, Францішек Селіцький, Телесфор Позняк. У цій серії побачили світ численні літературознавчі і мовознавчі монографії, фольклорні дослідження, наукові статті, матеріали наукових конференцій. Саме тут був опублікований переклад Едвара Гораніна “Літопис Київський”, статті, присвячені галицько-волинському літопису, літопису Самовидця.

Багатьма працями вроцлавських учених представлена у цій серії русистика. Російську літературу досліджували Збігнев Баранський, Мар’ян Шцепуро, Тадеуш Клімович, Броніслав Кодзіс, Кристина Галон-Куркова, Анджей Дворський та ін. Предметом критичного аналізу і наукових спостережень на сторінках згаданого видання була творчість російських письменників: М.Карамзіна, К.Батюшкова, В.Брюсова, О.Пушкіна, М.Лермонтова, І.Буніна, А.Чехова, О.Блока, Ф.Достоевського, О.Толстого, М.Булгакова, В.Маяковського, Д.Маміна-Сибіряка, М.Лєскова, Г.Бакланова, І.Бабеля, Л.Андрєєва, К.Треньова, Ю.Бондарєва, Є.Євтушенка, О.Вампілова, М.Волошина, В.Астаф’єва, В.Висоцького та ін.

Тематика наукових статей, а часто й монографій різноманітна, наприклад: проблеми натуралізму в російській літературі; типологія сучасної російської поеми; російський духовний вірш; проблеми покоління в російській поезії; символіка землі (місяця, дороги, вітру), мотиви демона смерті (півночі, поїзда, вокзалу), теми бесіди, розкішного столу, церемонія пиття чаю у творах російських письменників; символіка цифр у поезії О.Блока, прозі І.Буніна; поетика снів в оповіданнях І.Буніна; пушкінська інтерпретація вогню; поетичний лист О.Пушкіна; О.Блок як кольорист; колір у поезії російських символістів; поетичний світ мінералів у творчості символістів; біблійні елементи в поезії декабристів; Дон Жуан у російській поезії; В.Маяковський на сцені польських театрів; польсько-російські літературні зв’язки на порозі ХХ ст. та ін.

Російські мовознавчі праці належать ученим Ларисі Пісарек, Броніславі Конопелько, Діані Вечорек, Яну Соколовському, Міхалу Сарновському, Тересі Пакшис, молодим науковцям – Івоні Лучкув, Марії Дорошкевич та ін.

У полі зору мовознавців – історія мови, порівняльна граматики, фонетика, методика викладання російської мови, ономастика. Зокрема, експресивні акти російської і білоруської мов – об’єкт уваги Лариси Пісарек; Міхал Сарновський є автором праць, присвячених порівняльним дослідженням жанрів усного мовлення, оснований на

конфлікті; Тереса Пакшис займається ономастикою; Марія Дорошкевич – аналізом газетної мови; Броніслава Конопелько – автор багатьох праць з порівняльної граматики – видала російсько-польський словник фінансових термінів.

Широкий за тематикою науковий доробок професора Діани Вечорек: релевантна функція порядку слів у російській мові; неузгоджені асиметричні російські речення у порівнянні з польською мовою; деякі способи вираження заперечення в українській мові; давальний відмінок в українській мові. У 1994 р. вийшла монографія дослідниці “Український перфект на -но, -то на фоні польського перфекта”, про яку схвально відгукнулися українські мовознавці. Так, проф. О.Сербенська, назвавши авторку “вдумливим й поважним дослідником, щирим симпатиком української мови”, підкреслила важливість її праці, яка “збагатила українську аспектологію”¹.

Напрямок навчання студентів української мови як іноземної, обраний Інститутом слов'янської філології наприкінці 70-х років лише як факультативний, з 1994/95 навчального року реорганізований у постійний трирічний спеціалізований курс. Тепер щороку 10–15 студентів Вроцлавського університету мають змогу захистити магістерську працю зі спеціальності “Українська мова та література”. Згідно з укладеною між Львівським національним університетом імені Івана Франка і Вроцлавським університетом угодою, зі студентами-україністами працюють викладачі-філологи Львівського університету. Щороку вроцлавські студенти проходять двотижневу навчальну практику у Львівському національному університеті. Традиційними у Вроцлаві стали славістичні конференції, зокрема мовознавча конференція “Слово та речення в слов'янських мовах” (1994, 1996), літературознавча “Вічні теми культури в слов'янських літературах” (1995, 1997).

Давні наукові традиції і державний підхід до справи сприяють зростанню науково-творчих потенціалів обох університетів. Досягнення славістики й активне розширення східнослов'янського напрямку досліджень тільки підтверджує це.

Христина БАЧМАНСЬКА

Ніна СТАНКЕВИЧ

¹ Сербенська О. До нових пошуків // Дзвін. 1996. № 4. С.159.